

CHET TILI O'QITUVCHILARIDA CEFR ASOSIDA AKADEMIK VA KASBIY LUG'AT BOYLIGINI KENGAYTIRISH METODIKASI

Maxmudova Feruza Namangan Davlat Chet tillari

Instituti, 1-kurs tayanch doktoranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada bo'lajak chet tili o'qituvchilarining leksik kompetensiyasini takomillashtirish jarayonida CEFR standartlari asosida akademik va kasbiy lug'at boyligini kengaytirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda leksik kompetensiyaning o'qituvchi tayyorlashdagi ahamiyati ochib berilgan hamda CEFR descriptorlari doirasida B2 va C1 darajalar uchun qo'yiladigan talablar tahlil qilingan. Shuningdek, task-based learning, descriptorlarga asoslangan mashqlar, korpus lingvistikasidan foydalanish va axborot texnologiyalarini qo'llash metodlari taklif etilgan. Natijada, CEFR talablariga asoslangan yondashuv bo'lajak chet tili o'qituvchilarining akademik va kasbiy lug'at salohiyatini samarali oshirishga xizmat qilishi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: leksik kompetensiya, CEFR, akademik lug'at, kasbiy lug'at, bo'lajak o'qituvchi, descriptor, task-based learning, metodika

Kirish

Globalashuv sharoitida chet tilini chuqur biluvchi, keng lug'at boyligiga ega va o'z kasbiy faoliyatida uni samarali qo'llay oladigan o'qituvchilarni tayyorlash dolzarb vazifalardan biridir. O'qituvchining leksik kompetensiyasi faqat umumiy kommunikativ vaziyatlarda til birliklaridan foydalanish emas, balki akademik va kasbiy lug'at boyligini egallash orqali pedagogik faoliyatda samarali muloqot qila olish qobiliyatini ham nazarda tutadi.

Asosiy qism

Leksik kompetensiyani baholashda va rivojlantirishda CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) xalqaro standarti muhim ahamiyatga ega. CEFR descriptorlariga ko'ra:

B2 darajada o'quvchi kasbiy mavzularda muloqot qilish uchun yetarli lug'at boyligiga ega bo'lishi kerak;

C1 darajada esa u sinonimlar, idiomatik birliklar va akademik uslubdagi so'zlarni erkin qo'llay olishga qodir bo'lishi lozim.

Demak, bo'lajak chet tili o'qituvchilarining tayyorgarligi jarayonida akademik va kasbiy lug'atni rivojlantirish B2–C1 darajalariga yo'naltirilgan metodik yondashuvni talab qiladi. Taklif etilayotgan metodika quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi: Taklif etilayotgan metodika yo'nalishlari (kengaytirilgan shaklda):

1. Descriptorlarga asoslangan mashqlar ishlab chiqish

CEFR descriptorlari bo'yicha lug'at kompetensiyasi aniq belgilab qo'yilgan. Masalan, B2 darajada "turli mavzularda yetarlicha lug'atdan foydalanish", C1 darajada esa "idiomatik birliklardan foydalana olish" ko'rsatiladi. Shu asosda mashqlarni ishlab chiqish o'quvchiga CEFR talablariga mos ravishda lug'atni bosqichma-bosqich o'zlashtirish imkonini beradi. Bunda mashqlar quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin: sinonimlarni topish, akademik iboralarni jumalarda ishlatish, kasbiy terminlarni real vaziyatlarda qo'llash.

2. Task-based learning (vazifa asosida o'qitish)

Task-based yondashuv o'quvchilarning yangi lug'atni bevosita kommunikativ vazifalarda qo'llashlariga imkon beradi. Masalan, bo'lajak chet tili o'qituvchilari uchun quyidagi topshiriqlar samarali bo'lishi mumkin:

dars rejasini ingliz tilida ishlab chiqish;

akademik maqolani qisqacha sharhlash; kasbiy mavzuda og'zaki taqdimot qilish; metodik ko'rsatma yozib chiqish.

Bunday topshiriqlar lug'atni faqat yodlash emas, balki real kasbiy faoliyatda qo'llash imkonini beradi.

3. Korpus lingvistikasidan foydalanish

Akademik va kasbiy lug'atni o'rganishda elektron korpuslardan (British National Corpus, COCA va boshqalar) foydalanish samarali hisoblanadi. Chunki bu manbalarda til birliklarining qo'llanish chastotasi va haqiqiy kontekstdagi

ishlatilishi aniq ko'rsatilgan bo'ladi. Talabalarga korpus asosida eng ko'p uchraydigan akademik so'zlar, pedagogik terminlar va ularning turli kontekstdagi qo'llanilishini tahlil qildirish lug'at boyligini samarali kengaytiradi.

4. Axborot texnologiyalaridan foydalanish

Zamonaviy texnologiyalar lug'at o'rganish jarayonini interaktiv va shaxsiylashtirilgan qiladi. Masalan:

Quizlet – o'qituvchi tayyorlagan kasbiy termin kartochkalari orqali mashq qilish;

Kahoot yoki Mentimeter – interaktiv testlar orqali lug'atni tezkor baholash.

Bu vositalar o'quvchilarda mustaqil ishlash ko'nikmasini rivojlantirib, ularda akademik va kasbiy so'z boyligini mustahkamlaydi.

5. Lingvokulturologik yondashuv

Leksik kompetensiyani rivojlantirishda so'zlarning madaniy va ijtimoiy kontekstdagi ma'nosini tushuntirish muhimdir. Masalan, ingliz tilidagi "classroom management", "student-centered learning" kabi iboralar nafaqat lingvistik birlik sifatida, balki pedagogik jarayonda o'ziga xos metodik ahamiyatga ega. Shuning uchun bo'lajak o'qituvchilar ushbu birliklarni real dars konteksti va milliy ta'lim tizimi bilan taqqoslab o'rganishlari zarur.

6. Integrativ yondashuv

Metodik yo'nalishlarning har biri alohida samarali bo'lsa-da, ular o'zaro uyg'unlikda yanada samaraliroq natija beradi. Masalan, task-based learning topshiriqlari korpusdan olingan real misollar asosida tuzilishi, axborot texnologiyalari esa ularni mashq qilishda qo'llanilishi mumkin. Bunday integratsiya lug'atni o'rganish jarayonini tizimli va uzluksiz qiladi. Xulosa

CEFR asosida ishlab chiqilgan metodika bo'lajak chet tili o'qituvchilarining akademik va kasbiy lug'at boyligini rivojlantirishga, ularning xalqaro standartlarga mos leksik kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa nafaqat ularning shaxsiy kasbiy salohiyatini, balki o'quvchilarga samarali bilim berish imkoniyatini ham kengaytiradi.

REFERENCES

1. Council of Europe. (2001). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Cambridge University Press.
2. Council of Europe. (2020). CEFR Companion Volume with New Descriptors. Council of Europe Publishing.
3. Nation, I. S. P. (2013). Learning Vocabulary in Another Language (2nd ed.). Cambridge University Press.
4. Schmitt, N., & Schmitt, D. (2020). Vocabulary in Language Teaching (2nd ed.). Cambridge University Press.
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching (3rd ed.). Cambridge University Press.
6. Thornbury, S. (2002). How to Teach Vocabulary. Pearson Education
7. Milton, J. (2009). Measuring Second Language Vocabulary Acquisition. Multilingual Matters.
8. Qodirova, D. (2021). “Chet tili o‘qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishda innovatsion yondashuvlar.” *Tilshunoslik va Ta’lim Jurnali*, 3(2), 45–52.
9. Karimov, B. (2020). “Bo‘lajak chet tili o‘qituvchilarining leksik kompetensiyasini shakllantirish metodikasi.” *O‘zDJTU Ilmiy axboroti*, 1(1), 115–120.
10. Ellis, R. (2003). Task-based Language Learning and Teaching. Oxford University Press.